

עוד על פסוק הנ"ל וידבר ה' אל משה לאמר שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען וגו' איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו וגו'. וישלח אתם משה וגו' על פי ה'. ופירש ש"י שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלח. הנה כבר נתחבטו בזה כל מפרשי התורה על פירוש רש"י; דקשה, הא כתיב בפירוש 'וידבר ה' אל משה וגו' שלח לך', וכתביב מיד אחר כך 'וישלח אותם משה וגו' על פי ה'. משמע שצוה לו השם יתברך שישלח אותם¹³. ונראה לי על פי פשוטו, דהנה ראוי לדקדק בפרשה זו כמה דקדוקים. א', מה לשון 'ויתרו', היה לו לומר 'לרגלי'¹⁴. ב', למה כתב 'את ארץ כנען', לכאורה תיבת 'את' הוא אך למותר. ג', למה אמר 'איש אחד איש אחד', הוי ליה למימר 'שנים עשר איש שלחו'¹⁵. ד', מה זה שכתוב אחר כך 'למטה אבותיו' היה לו לומר 'למטה אבותיהם'. ה', מפני מה שלח י"ב אנשים, הלא שני אנשים היה די לשלוח, כמו שמצינו אצל יהושע (יהושע ב א) שלא שלח רק שני אנשים¹⁶.

לכן נראה לי, שבאמת הקדוש ברוך הוא צוה למשה שישלח מרגלים, אך לא צוה יותר משנים. כי לפניו יתברך שמו הכל גלוי וידוע, שרק שנים מהם שהם יהושע וכלב ישארו באמונתם, והם לבדם ישבחו את ארץ ישראל. והנשארים הלכו מעצמם, מפני שבאו בני ישראל לפני משה בערבוביא (ילקוט דברים תתד), כמו שמצינו במשנה תורה שהוכיחם משה על כך, שנאמר (דברים א כב) ותקרבון אלי פלכם וגו' נשלחה אנשים¹⁷, לזה הוצרך משה למלאות תאותם, והם הוציאו דבת הארץ¹⁸.

ועל פי זה יבוא הכל על נכון; שלח לך אנשים ומיעוט אנשים שנים, והם יתורו מלשון (במדבר כו טה)¹⁹ לא נותר מהם, דהיינו שהם נשקרו את ארץ כנען, פירוש 'את' לשון עס²⁰, כלומר שהם ישארו בשבח ארץ ישראל, וגם שיהיו מביאי הארץ. ולזה אמר הכתוב איש אחד איש אחד דהיינו אותן השנים²¹ למטה אבותיו ולא כתיב למטה אבותיהם כדי שלא תטעה לפרש דקאי על כל הי"ב שבטים, לזה אמר הכתוב למטה אבותיו דהיינו אבותיו של איש אחד איש אחד רומז לשנים הנ"ל²², וישלח אותם משה על פי ה' כולם אנשים היינו צדיקים, ומיעוט אנשים שנים, אבל הנשארים לא הלכו על פי ה' רק מעצמם הלכו כנ"ל. ולפי זה פירוש רש"י הוא כך; אני איני מצוה לך לשלוח י"ב איש רק שנים, ואם ילכו יותר חייהם שאני נותן להם מקום לטעות וכו'²³, והבי' השי"ת הוא בחר לבות וקלילות ומגיד מראשית אחרית, והבן

¹³ כלי יקר במדבר פרק יג: (ג) על פי ה'. לא היה השליחות על פי ה' שהרי אמר לו שלח לך לדעתך וכו'. אלא רצה לומר שהשליחות ממדבר פארן היה על פי ה' מסע הראשון מחצירות, כי לפי דברי ה' יתברך לא היה מסכים לשלוח כלל

¹⁴ ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא): (ג) על פי ה' ברשותו נראה שלך פ' כן כי היכי דלא תסק אדעתין שיהא נקשר לפניו ויאמר על פי ה' פלוני ופלוני כלומ' שפ' הקדוש ברוך הוא שמונת למשה כדרך שפ' שמות הנשיאים מחלקי הארץ בפרשת אלה מסעי' לך פ' על פי ה' ברשותו דהואיל והוציאו דבה רעה וגרמו פורענות אין לסבור כן שאין דבר רע יורד מלמעלה

¹⁵ תרגום אונקלוס במדבר פרק יג: (ב) שלח לך גברין ויאללון (ויירגלו) ית ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל גוברא חד גוברא חד לשבטא דאבתהוהי תשלחון כל רבא דבהון;

¹⁶ כלי יקר: ויתרו את ארץ כנען. מצינו שלוש לשונות בענין זה ויתורו, ויחפרו, וירגלו, כי ישראל אמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ (דברים א כב), והקב"ה אמר ויתורו את ארץ כנען ובמרגלים כתיב (שם פסוק כד) וירגלו אותה, לפי ששלוש דעות היו באותה עצה כי הקדוש ברוך הוא אמר ויתורו שיש במשמעותו גם לשון יתרון כי רצה הקדוש ברוך הוא להראות להם יתרון הארץ על כל הארצות כמו שנאמר (שמות ג ח) ולהעלותו מן הארץ היא אל ארץ טובה ורחבה, וטובה זו היא הטובה הרחנית מצד היותה אוירא דמחכים (בבא בתרא קנח ב) כי זה הכנה אל האדם לבוא על ידו לכלל הטובה האמיתית כי אין לאדם יתרון תחת השמש שזולתו ויתרון ארץ זה בכל היא (קהלת ה ח). אבל ישראל רוח אחרת היתה עמהם כי תמיד היו מבקשים תואנה לשוב מצרימה ועל כן אמרו ויחפרו, שיש במשמעותו לשון חרפה כי ערות הארץ רצו לראות כדי שיהיה להם מקום ללון ולומר ניתנה ראש ונשובה מצרימה, אבל מכל מקום לא ביקשו שיוציאו מלבם דבה שקרית. והמרגלים השחיתו התעיבו יותר ממה שביקשו מהם והוציאו מלבם מילין שקרים כדרך כל הולך רכיל המפליג כל דבר להגיד יותר ממה שראה, לכן נאמר וירגלו אותה כי רגל לשון רכיל כמו שפירש רש"י על פסוק לא תלך רכיל (ויקרא יט טז): גם יתכן לפרש מה שהקב"ה אמר ויתורו כי באמת הארץ היא ראש לכל הארצות על ידי כמה מעלות טובות כפולות שיש לה ביתר שאת על כל שאר הארץ. וכן מביא בילקוט בפרשה זו (רמז תשמג) על ארץ ישראל פסוק וראש עפרות תבל (משלי ח כו) והמה עשו בהיפך זה לומר שהיא פחותה מכל הארצות כי ארץ אוכלת יושביה היא, והורידה ממדריגת הראש אל מדריגת הרגל, לכן נאמר וירגלו אותה שעשו אותה למדרס רגל כרגל זה הפחות שבכל הגוף ובאמת היא ראש לכל הארצות כי מטעם זה נאמר בכל מקום לשון עלייה בהולך לארץ ישראל. ועל זה אמרו ניתנה ראש ונשובה מצרימה, מצינו נתינה לשון שביקה כמו ולא יתן אתכם מלך מצרים להלוך (שמות ג ט), תרגמו ולא ישבוק, כך אמרו כאן נשבוק הראש, אותה ארץ שאתם אומרים כי היא ראש לכל הארצות, ונשובה מצרימה אף על פי שהם אומרים שהיא למטה ממדריגת ארץ ישראל. ומה שאמר לשון מרגלים באותן ששלח יהושע אף על פי שהיו צדיקים, מכל מקום קראם מרגלים לפי שהלכו לעשות את כל העם היושב בה למדרך כף רגל לישראל, או לעשות מדרך רגל לישראל בארץ, אבל כאן נאמר וירגלו אותה משמע שעשו את הארץ עצמה במדריגת הרגל. ומה שאמר אצל יהושע כי לחפור כל הארץ באו (יהושע ב ג) לפי שעשו את עצמן מוכרי קדירות שנאמר (שם פסוק א) חרש לאמר, ודרך עושי קדירות לעשות חפירות בארץ וגומות, והמקום ההוא היה דושנה של יריחו מקום חשוב, על כן אמרו עליהם ראו כי לחפור את הארץ באו לעשות חפירות בארץ כדי לעשות להם קדירות ויקלקלו הארץ:

¹⁷ אלשיך שלח: ד. אומרו איש אחד איש אחד זה פעמים. כי הלא באמור איש אחד למטה, היה מתפרש שהוא איש אחד מכל שבט. כד"א ואקח מכם וכו' איש אחד לשבט (דברים א כג), ולא נאמר שם שתי פעמים.

¹⁸ יהושע פרק ב: (א) וישלח יהושע בן-נון מן-השטחים שג'ים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את-הארץ ואת-יריחו וילכו ויבאו בית-אשה זונה ושמה רחב וישקבו-שמה;

¹⁹ דברים פרק א: (כב) ותקרבון אלי פלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את-הארץ וישבו אתנו דבר את-הדרך אשר נעלה-בה ואת הערים אשר נבא אליהן: (ג) ויטיב בעיני הדרך ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט:

²⁰ ספרי דברים: (כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו, בערבוביא להלן הוא אומר +דברים ה כ+ ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם, ילדים מכבדים את הזקנים זקנים מכבדים את הראשים וכאן הוא אומר ותקרבון אלי כלכם, ותאמרו בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים זקנים דוחפים את הראשים.

²¹ כלומר רק אלו שקרבו בערבוביא הותיאו דבת הראץ אבל יהושע וכלב שנשלחו על פי ה' שיבחו את הראץ

²² במדבר פרק כו (פינחס): (סה) פי-אמר יקוק להם מות ומתו במדבר ולא-נותר מהם איש פי אם-קלב בן-יפנה ויהושע בן-נון: ס

²³ כמו בראשית פרק ו (נח): (ט) אלה תולדת נם נם איש צדיק תמים הנה בדרתיו את-האלהים היתה-לך-גם:

²⁴ אלשיך שלח: הנה יהושע וכלב אשר מלאו אחרי ה', אחד מיהודה ואחד מיוסף. על כן מעתה היה דבר ה' אל משה לאמר, איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו. לומר שני אנשים הם הראויים שאותם תשלחו בעצם. וזהו אומרו איש אחד איש אחד, זה פעמים, על כל אחד ואחד.

²⁵ באר מים חיים במדבר פרשת שלח: אפשר לרמז במאמר הכתוב איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם. פירוש רק שני אנשים יהיו למטה אבותיהם ולא נשיאיהם והם יהושע וכלב זה איש אחד איש אחד למטה אבותיו אבל השאר תשלחו כל נשיא בהם.

²⁶ רש"י במדבר פרק יג פסוק ב: ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו: